

TEMATSKO IZVJEŠĆE O BOSANSKOHERCEGOVAČKIM MEDIJIMA I REGULATORIMA MEDIJA POD PRITISKOM

Trenutačno stanje

Sloboda je medija i dalje ključno pitanje kojim se bavi Misija OESS-a u Bosni i Hercegovini (BiH). Mediji imaju bitnu ulogu u stvaranju uvjeta da građani budu točno i objektivno informirani o političkome životu i događanjima. Sa samo dva tjedna do Općih izbora, 3. listopada 2010. godine, ova uloga postaje još važnija, glede doprinosa pravednome izbornom natjecanju. OESS je, u veljači 2010. godine, objavio izvješće u kojemu je naglašen pritisak s kojim se suočavaju mediji i regulatori medija u BiH, a koji potkopava ovu njihovu funkciju. Mi smo izrazili zabrinutost glede toga što otkazi velikoga broja ljudi na visokim pozicijama odaju dojam da je upravljanje medijima podložno političkome uplitanju, što neslaganja oko rada Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) podrivaju njenu neovisnost, što se zakoni koji reguliraju rad medija ne provode i što su građani, čini se, indiferentni kada je u pitanju sve veći broj slučajeva nasilja nad novinarima. Malo je napretka postignuto u svim ovim oblastima. Međutim, ohrabrila nas je vijest, koja je stigla od Vijeća za tisak BiH, u rujnu ove godine, o tomu kako građani sve češće podsjećaju novinske kuće na njihovu dužnost istinitoga izvješćivanja, podnoseći žalbe i bilježeći kršenja Zakona o tisku. U prvih osam mjeseci 2010. godine, zabilježeno ih je već 88, u usporedbi sa 113, koliko ih je bilo 2009. godine. Građani moraju biti svjesni svojih prava na reagiranje i podnošenje žalbi. Sloboda medija, kako smo naglasili u našem prethodnom izvješću, ide *ruku pod ruku* s odgovornim novinstvom.

Ipak, okolina je, u kojoj mediji djeluju u BiH, i dalje predmet kontroverzi. Želimo istaknuti tri pitanja za koja smatramo da ima dosta prostora za poboljšanje, zajedno s onim pitanjima navedenim u našem prethodnom izvješću. **Prvo**, BiH je i dalje u situaciji u kojoj su regulatorna i zakonodavna poboljšanja zakona, koji reguliraju rad medija, još uvijek žrtve ispolitiziranih zastoja. Smatramo da, osobito dvije oblasti, u svezi s RAK-om i javnim emitiranjem, budući sastav vlasti žurno mora rješavati. **Drugo**, pozivamo institucije vlasti da povećaju razinu transparentnosti kada se bave medijima. Veća bi otvorenost uklonila dojam među građanima da njihovi mediji nisu neovisni koliko bi trebali biti. **Treće**, smatramo da je potrebna veća profesionalnost u sektoru medija. Novinari imaju kolektivnu odgovornost, kao samoregulatori, da održe i promiču najveće profesionalne standarde, kada je u pitanju pružanje informacija, i da se suzdrže od podrivačkoga izvješćivanja.

Regulatorni zastoj

U našem prethodnom izvješću, istaknuli smo poteškoće s kojima se suočava RAK. I dalje želimo podsjećati da kandidati za Vijeće RAK-a i za njegovoga glavnog ravnatelja moraju biti uposleni na temeljima sposobnosti i vrijednosti, a ne na „entičkim“ razmatranjima. Također, i dalje stoji naš poziv Vijeću ministara da dopuste Vijeću RAK-a da izabere i potvrdi imenovanje glavnoga ravnatelja Agencije. Napomenuli smo kako je *“imati neovisno i sposobno regulatorno tijelo, nadležno za rad javnih emitera, od bitnoga značaja za svako funkcionalno demokratsko društvo”*. Zato, zahtjev upućen početkom ove godine od strane povjerenstava za proračun i financije i ustavnopravnih povjerenstava Zastupničkoga doma i Doma naroda za izuzimanjem RAK-a iz nadležnosti Zakona o ministarstvima, predstavlja ohrabrujuću činjenicu. Ministarstvo je pravde BiH dogovorilo i predložilo prijedlog izmjena i dopuna u ovome smislu. Međutim, Vijeće ministara nije djelovalo po ovim inicijativama. Vrijedi napomenuti da ne postoji uvjerljiv argument zašto bi RAK, ili drugo neovisno regulatorno tijelo, trebao učinkovito djelovati kao dio izvršne vlasti. Sve dok je to slučaj, Zakon ne osigurava slobodu od političke kontrole, koju bi ovakve institucije trebale imati.

Osim toga, stalni pozivi upućivani emiterima i svim razinama vlasti, od ožujka 2010. godine, da ozbiljno shvate državni Javni sustav emitiranja (PBS), prošli su neopaženi. Dva člana Upravnoga odbora PBS-a još uvijek čekaju da budu zamijenjeni, jer Dom naroda do sada nije mogao postići dogovor o njihovu izboru. Ovo ima izravan utjecaj na rad Upravnoga odbora. Usprkos velikim problemima u uspostavi progresivnoga pravnog okvira za medije, žalosno je da je sustav javnoga emitiranja u BiH fragmentiran u ovolikoj mjeri, u vrijeme kada postaje neophodno da ova država mora dostići europske standarde, što je proces koji će, ustvari, zahtijevati sve više suradnje. Bez reforme PBS-a, BiH neće doživjeti zastoj samo po pitanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU, već i po pitanju dugoročne održivosti javnoga emitiranja. PBS je zamišljen kao jedan od lidera u uvođenju digitalne zemaljske televizije u BiH. Ovaj bi proces trebao početi u skoroj budućnosti, a privatni će interesi popuniti praznine, ako to ne budu mogli učiniti javni emiteri. Ipak, u multinacionalnome društvu, kakvo je društvo u BiH, funkcionalan je sustav javnoga emitiranja sustav koji ostaje najbolje jamstvo inkluzije, tako da sve skupine građana mogu podići svoj glas. U središtu reforme PBS-a leži uspostava sveobuhvatne, krovne Korporacije, kako bi se omogućilo, primjerice, djelotvorno udruživanje sredstava. Put naprijed dobro je poznat: članovi Upravnoga odbora PBS-a ne bi više smjeli dozvoljavati da se kratkoročni interesi stavljaju ispred usvajanja Statuta ove Korporacije.

Potreba za transparentnošću

Vlada je Republike Srpske (RS) objavila, 2. srpnja 2010. godine, javni poziv za pružanje financijske pomoći medijima u RS. Nekoliko dana kasnije Vlada je odlučila dodijeliti nekoliko milijuna konvertibilnih maraka raznim medijskim kućama. Proračun je za 2010. godinu sadržavao odredbe za tu svrhu, a prva je raspodjela bila u veljači 2010. godine. U pozivu što je upućen u srpnju ove godine, moglo se zaključiti kako svi zainteresirani mediji imaju rok od 90 dana da se prijave. Međutim, Vlada je odlučila sredstva dodijeliti za četrnaest televizijskih kuća, te radijskih i tiskanih medija, mnogo prije nego što je taj rok istekao. Ovaj je postupak ubrzo postao uzrok rasprave i vodio je ka spekulacijama, od strane političara u opoziciji, o motivima ovakve pomoći medijima, koja je došla u ovako osjetljivome razdoblju, uoči Općih izbora 2010. godine. Cijela se situacija pogoršala, u kolovozu ove godine, nakon

emitiranja intervjua na javnome emiteru Radio-televiziji Republike Srpske, a u kojemu su gostovali samo visoki vladini dužnosnici iz Republike Srpske, bez predstavnika oporbe u sličnome broju. U svome izvješću pred Općinske izbore 2008. godine, Ured za demokratske institucije i ljudska prava OESS-a, upozorio je na to da je neki od njihovih lokalnih sugovornika “utvrdio porast ujednačenosti stajališta kod medija u RS”. Imajući ovo na umu, kada su u pitanju ova novčana sredstva, trebala bi postojati odredba da se promoviraju različitosti mišljenja, te zastupljenosti više medija.

U svome obraćanju Stalnome vijeću OESS-a u Beču, od 29. srpnja 2010. godine, predstavница za slobodu medija, Dunja Mijatović, prokomentirala je kako potpora vlasti medijima nije uobičajena. Međutim, procudere za dodjelu takvih sredstava trebale bi biti transparentne, kako bi se osigurala neovisnost svih medija od utjecaja Vlade. Također, skrećemo pozornost na poziv iz našeg prethodnoga izvješća da se bolje sagleda financijska neovisnost medijskih kuća, kako bi se zaštitila njihova uređivačka politika od neprimjerenih utjecaja. Činjenica da Vlada ima diskrecijsko pravo na to hoće li se pridržavati ili ne kriterija iz vlastitih javnih poziva, ne pokazuje da se samo treba učvrstiti regulatorni okvir. To također ukazuje na nedostatak transparentnosti glede načina izražavanja i načela na kojima je odluka donesena o tomu koji mediji mogu dobiti pristup sredstvima, a koji ne. *Ovo može ukazati na to kako nemaju svi istu mogućnost da se ponašaju po istim pravilima.* Osim toga, vrlo je upitna primjerenost o dodjeljivanju ovog javnoga novca u predizbornome razdoblju, i postavlja se pitanje: Zašto?

Ovaj trend netransparentnoga ponašanja nije jedinstven samo za RS. Mediji u Federaciji Bosne i Hercegovine također nisu potpuno otvoreni kada su u pitanju detalji njihovih veza s političkim i drugim interesnim skupinama. Iako se medijski posao mora voditi sukladno poslovnim načelima, pored toga praksa je pokazala da je najbolje razdvojiti financijsku od uređivačke politike. Ovo je, uistinu, jako bitno, kada se radi o vremenu uoči izbora. Birači ne bi trebali biti pod *dojmom* da su njihovi novinari predmet nedoličnoga utjecaja, bez obzira je li to slučaj ili ne. Alternativa je opasna situacija u vremenu kada birači trebaju imati pristup slobodnim i kvalitetnim medijima, kako bi bili informirani o izborima, kako bi mogli donijeti pravilne odluke na biračkome mjestu. Novinari bi trebali ostati nepristrani, te se striktno pridržavati pravilnika o medijskome predstavljanju, kao i Izbornoga zakona. Oni su, prije svega, odgovorni svojim čitateljima i gledateljima.

Potreba za profesionalizmom

U jednome je od važnijih medija, u srpnju 2010. godine, objavljena vijest kako je pronađeno 40 kg eksploziva u jednoj općini u FBiH. U optužbama je navedeno kako je eksploziv, na neki način, povezan s ekstremnim islamskim skupinama. Također je saopćeno da je uhićen jedan viši dužnosnik iz FBiH. Nijedan drugi medij nije ništa pisao o ovome događaju, a neki izvori bliski vlasti, objavili su kako nisu imali informaciju da je ovakva radnja izvršena. Pored toga, taj isti medij nije objavio ispravku, ni ispriku. U najboljem slučaju, ova je vijest objavljena na temelju raspoloživih nepotpunih informacija i nedovoljne provjere izvora. U najgorem slučaju, ova je vijest izmišljena i namjerno objavljena. Ovo je bio jedinstven slučaj i nijedno objašnjenje, navedeno u gornjemu dijelu teksta, ne predstavlja uzrok za ozbiljnu zabrinutost. Kako bi novinstvo ostalo neovisno o vanjskome nadzoru, novinari svoju ulogu samoreguliranja moraju ozbiljno shvatiti. Ovo se također odnosi i na to da novinari trebaju progovoriti, kada su i pod fizičkom ili verbalnom prijetnjom, ili kada su izloženi zlouporabama.

Bosanskohercegovački novinari imaju kolektivnu odgovornost omogućiti da se njihova profesija pridržava najviših standarda. Ovo je također najbolja zaštita od neprijatelja slobodnih medija, koji bi najviše voljeli imati prigodu da promijene 'neodgovorno novinstvo' u smanjenje novinarske aktivnosti. Prečesto profesija utihne kada izmišljene priče dođu do medija, ili kada kolege postanu sudionici pri opsluživanju političkih ciljeva. Sve je ovo još više zabrinjavajuće uoči Općih izbora 2010. godine, kada birači očekuju od medija da im pruže nepristrano izvješćivanje i činjenice koje su temeljito provjerene. Inicijativa Asocijacije novinara BiH da prate profesionalne standarde većih medijskih kuća glede predstavljanja političkih kandidata i političkih stranaka, korak je koji je naišao na odobravanje. Asocijacija bi trebala biti potaknuta da, sličnim nastojanjima i širim dijapazonom, nastavi ovaj rad tijekom cijele godine.

Preporuka

U prethodnome je razdoblju naglašena mogućnost uvođenja izvješća, bilo od strane aktera međunarodne zajednice ili medijskih regulatora, da procjenjuju usuglašenost BiH s EU i OESS-ovim standardima. Opazili smo da je još uvijek mali napredak u oblastima koje smo utvrdili, a potreba za bržom izgradnjom reforme medija ostala je nedosegnuta. U svojem je obraćanju Stalnome vijeću OESS-a, predstavnicu za slobodu medija, Dunja Mijatović, predložila da se održi sastanak na visokoj razini, pod pokroviteljstvom EU-a, OESS-a i OHR-a, kako bi se poduprle preporuke za slobodu medija za EU i to kao "specifična mjerila za napredak zakonodavstva o medijima i zajamčenu neovisnost medijskih kuća". Podupiremo ovaj poziv i predložimo ponovno sastajanje Radne skupine, zadužene za 'poboljšanje zakonodavstva o medijima i zajamčenu neovisnot medijskih kuća'. Ova Radna skupina može izraditi platformu za domaće institucije da preuzmu vodstvo kod pokretanja političkih inicijativa, koje će promicati reformu medija, uz potporu OESS-a i OESS-ovih partnera iz međunarodne zajednice, kada i ako to bude potrebno.